

ТРАНСФОРМАЦІЇ СОЦІАЛЬНО-НАУКОВОГО ПІЗНАННЯ

Робоча програма навчальної дисципліни (Силабус)

Реквізити навчальної дисципліни

Рівень вищої освіти	Третій (освітньо-науковий)
Галузь знань	C - соціальні науки, журналістика, інформація та міжнародні відносини
Спеціальність	C5 Соціологія
Освітньо-наукова програма	Соціологія
Статус дисципліни	Нормативна
Форма навчання	Очна (денна)
Рік підготовки, семестр	1 курс, другий семестр
Обсяг дисципліни	4 кредити ЕКТС/120 годин лекції – 16 год., семінарські заняття – 30 год., СРС – 74 год.
Семестровий контроль/ контрольні заходи	Екзамен, МКР
Розклад занять	https://schedule.kpi.ua/
Мова викладання	українська
Інформація про керівника курсу / викладачів	Лектор і практичні: канд. соц. наук, доцент Єнін Максим Наїмович yeninmaksym@gmail.com , Telegram +380953246408
Розміщення курсу	https://do.ipk.kpi.ua/enrol/index.php?id=7339

Програма навчальної дисципліни

1. Опис навчальної дисципліни, її мета, предмет вивчення та результати навчання

Предметом навчальної дисципліни «Трансформації соціально-наукового пізнання» є:

- вивчення проблем природи пізнання, його можливостей і меж, відношення знання і дійсності, суб'єкта і об'єкта пізнання;
- дослідження передумов пізнавального процесу, умов достовірності знань, критерій істинності, форм і рівнів пізнання;
- виявлення механізмів трансформації теоретичного знання, особливостей наукових революцій;
- виявлення специфіки, критеріїв науковості та перспектив розвитку соціологічного (та ширше – соціально-наукового) знання;
- формування уявлення про загальні тенденції розвитку соціально-наукового пізнання класичного періоду, її основних напрямків і проблематики;
- ознайомлення з сучасними методами науково-дослідної роботи;
- формування уявлень про проблему істини, сутність та структуру пізнавального процесу, основні принципи сучасної епістемології, найбільш вагомні відкриття і видатних вчених цієї сфери;
- розгляд методологічних проблемами сучасної науки, що дозволить здобути відповідне теоретичне обґрунтування в наукових соціальних дослідженнях та у подальших наукових пошуках;
- виявлення сутності загальнонаукових методів, розкриття пізнавальних можливостей кожного з них в сучасному науковому дослідженні.

Метою викладання навчальної дисципліни «Трансформації соціально-наукового пізнання» є формування у аспірантів як майбутніх професіоналів здатностей:

- здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу включаючи аналіз проблем, постановку цілей і завдань, вибір способу й методів дослідження, а також оцінку його якості (ЗК-01);
- здатність розв'язувати комплексні проблеми соціології на основі системного наукового світогляду та загального культурного кругозору із дотриманням принципів професійної етики та академічної доброчесності (ЗК-04);
- здатність виконувати оригінальні дослідження, досягати наукових результатів, які створюють нові знання у соціології та дотичних до неї міждисциплінарних напрямках і можуть бути опубліковані у провідних наукових виданнях з соціології та суміжних галузей (ФК-01);
- здатність виявляти, ставити та вирішувати проблеми дослідницького характеру в сфері соціології, оцінювати та забезпечувати якість виконуваних досліджень (ФК-05).

Згідно з вимогами освітньо-наукової програми аспіранти після засвоєння навчальної дисципліни мають продемонструвати такі результати навчання:

- мати передові концептуальні та методологічні знання з соціології та на межі предметних галузей, а також дослідницькі навички, достатні для проведення наукових і прикладних досліджень на рівні останніх світових досягнень з відповідного напрямку, отримання нових знань та/або здійснення інновацій (ПРН-01);
- формулювати і перевіряти гіпотези; використовувати для обґрунтування висновків належні докази, зокрема, результати теоретичного аналізу соціальних досліджень, наявні соціологічні дані (ПРН-04).

2. Пререквізити та постреквізити дисципліни (місце в структурно-логічній схемі навчання за відповідною освітньою програмою)

Пререквізити: Філософські засади наукової діяльності, Історична соціологія модернів, модернізацій та розвитку

Постреквізити: Актуальні методологічні проблеми соціологічного дослідження

3. Зміст навчальної дисципліни

Розділ 1. Класичний етап у розвитку теорії пізнання

Тема 1. Теорії пізнання в античності та Середньовіччі. Емпіризм, раціоналізм і сенсуалізм як теорії пізнання Нового часу.

Тема 2. Теорія пізнання в Німецькій класиці: І. Кант, Ф. Гегель, К. Маркс.

Розділ 2. Посткласичний етап у розвитку теорії пізнання

Тема 3. Особливості і передумови виникнення посткласичного етапу розвитку теорії пізнання.

Ірраціоналізм, екзистенціалізм, прагматизм і психоаналіз.

Тема 4. Проблема наукової раціональності у постпозитивізмі.

Принцип фальсифікації і критика історизму К. Поппера.

Тема 5. Парадигма Куна. «Методологічний анархізм»

П. Фейєрабенда.

Розділ 3. Проблеми, методи і форми наукового пізнання

Тема 6. Методи і методологія наукового пізнання. Проблема істини і структура наукового пізнання.

Тема 7. Теоретичне знання: структура, соціокультурний вимір, еволюція. Ідеологія і наука: в пошуках можливостей діалогу.

Тема 8. Наукове пізнання в соціальній сфері. Соціологічне знання: специфіка, критерії науковості та перспективи розвитку.

Тема 9. Соціологічна наукова діяльність та стратегії вибору дослідницької теми у фокусі теоретичних рефлексій. Базові та доменні передумови та їх зв'язок з професійними та теоретичними уявленнями соціологів.

4. Навчальні матеріали та ресурси

Для успішного вивчення дисципліни достатньо опрацювати навчальний матеріал, який викладається на лекціях, а також ознайомитись з літературою.

Основна

1. Казаков М.А. Епістемологія соціальних наук [Електронний ресурс] : Конспект лекцій; навч. посіб. для здобувачів ступеня доктора філософії за спеціальностями 033 Філософія, 231 Соціальна робота / КПІ ім. Ігоря Сікорського. Електронні текстові дані (1 файл: 80 байт). Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2022. 51 с.
2. Добронравова І. С. Філософія та методологія науки: підручник / І. С. Добронравова, Л. І. Сидоренко. К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2008. 223 с.
3. Данильян О. Г., Дзьобань О.П. Методологія наукових досліджень: підручник / О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань. Харків: Право, 2019. 368 с.
4. Філософія науки: навчальний посібник / О. М. Кузь, В. Ф. Чеш-ко. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2017. 172 с.
5. Семенюк Е., Мельник В. Філософія сучасної науки і техніки: підручник / Едуард Семенюк, Володимир Мельник. Вид. 3-тє, випр. та допов. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2017. 364 с.

Додаткова

1. Головаха Е. Соціологічне знання: специфіка, критерії науковості і критерії розвитку // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. 2004. №1. С. 5–14.
2. Єнін М. Ідеологія і наука: в пошуках можливостей діалогу // Грані. 2013. № 4. С. 84 – 89.
3. Каламбет С.В. Методологія наукових досліджень: Навч. посіб. / С.В. Каламбет, С.В. Іванов, Ю.В. Півняк Ю.В. Дніпропетровськ: Вид-во Маковецький, 2015. 191 с.
4. Кутуєв П. В., Єнін М. Н., Зихович Дж., Куровська Г. В. Соціологічна наукова діяльність та стратегії вибору дослідницької теми у фокусі теоретичних рефлексій // Вісник Національного технічного університету України “Київський політехнічний інститут”. Політологія. Соціологія. Право : зб. наук. праць. Київ; Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2020. №3 (47). С. 6 – 19.
5. Міненкова П. В. Концептуальні засади та категоріальне визначення поняття «мозкові центри»: наукове переосмислення традиційних підходів // Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право. 2018. Випуск 1 (37). С. 17–22.
6. Райхерт К. В. Філософія науки. Змістовий модуль 3. Наука. Тема 1. Що таке наука: метод. вказівки з нормативного курсу для студентів другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 033 Філософія / К. В. Райхерт. Одеса: Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова, 2021. 26 с.
7. Рубанець О.М. Філософські проблеми наукового пізнання [Електронний ресурс] / О. М. Рубанець. Електронні текстові дані (1 файл: 1,05 Мбайт). Суми: Університетська книга, 2013. 228 с.
8. Філософія науки: підручник / І. С. Добронравова, Л. І. Сидоренко, В. Л. Чуйко та ін.; за ред. І. С. Добронравової. К.: ВПЦ "Київський університет", 2018. 255 с.
9. Штанько В.І. Філософія і методологія сучасної науки. Підручник / В.І. Штанько. Харків: видавництво ХНУР, 2017. 177 с.

5. Методика опанування навчальної дисципліни (освітнього компонента)

Лекційні заняття

Лекція 1.

Тема 1. Теорії пізнання в античності та Середньовіччі. Емпіризм, раціоналізм і сенсуалізм як теорії пізнання Нового часу.

Основні питання: Зародження епістемології в ранній грецькій філософії: іонійська і елейська школи, атомізм, софістика й Сократ. Теорія пізнання Платона: концепція пригадування; види знання та їх діалектика. Теорія пізнання Аристотеля: види знання і стадії процесу пізнання; істина й хибність. Вчення скептиків (пізня античність). Критика скептицизму Августином. Проблема співвідношення віри і розуму в теорії пізнання Фоми Аквінського. Ф. Бекона як родоначальника емпіризму Нового часу: а) вчення про новий метод, перешкоди в процесі пізнання; б) теорія індуктивного методу, види індукції. Раціоналізм Р. Декарта: а) вчення про радикальні сумніви; б) основні риси раціоналістичної дедукції; в) інтелектуальна інтуїція і метафізика «природжених ідей». Дж. Локк – основоположник сенсуалізму Нового часу: а) структура досвіду; б) концептуалізм і теорія абстракції; в) види пізнання.

СРС: У. Оккам та його вирішення проблеми універсалій. Епоха Відродження: діалектика пізнання М. Кузанського і Дж. Бруно. Епістемологічні проблеми у філософії Дж. Берклі.

Література: Добронравова, 2008; Філософія науки, 2017.

Додаткова: Рубанець, 2013.

Лекція 2.

Тема 2. Теорія пізнання в Німецькій класиці: І. Кант, Ф. Гегель, К. Маркс.

Основні питання: Теорія пізнання І. Канта. Класифікація суджень. Вчення про «річ в собі». Ступені пізнавального процесу, антиномії чистого розуму. Робота «Пролегомени» Канта: аналіз основних ідей. Теорія пізнання Гегеля. Тотожність мислення і буття. Полеміка з Кантом про проблеми пізнання світу. Пізнавальний процес як тотожність протилежностей. Епістемологічні принципи Гегеля: рух думки від абстрактного до конкретного, єдність історичного й логічного. Сутність «докритичного» і «критичного періоду» в творчості І. Канта. «Коперніканський поворот». Джерела метафізика. Класифікація суджень за І. Кантом та її евристичний потенціал. Поняття трансцендентного «річ у собі», ноумен і феномен у Канта. Діалектика ідей чистого розуму у І. Канта.

СРС: Марксистська теорія пізнання. Теорія відображення. Практика як критерій істини, основа й мета пізнання.

Література: Добронравова, 2008; Філософія науки, 2017.

Додаткова: Рубанець, 2013; Данильян, 2019.

Лекція 3.

Тема 3. Особливості і передумови виникнення посткласичного етапу розвитку теорії пізнання. Ірраціоналізм, екзистенціалізм, прагматизм і психоаналіз.

Основні питання: Проблеми й суперечності класичного етапу в розвитку теорії пізнання. Неможливість раціонального пізнання світу в ірраціоналізмі. Механізм пізнання в психоаналізі. Критика суб'єкт – об'єктної моделі пізнання в екзистенціалізмі.

СРС: Прагматизм та інструментальне розуміння істини. Що мається на увазі під досвідом у прагматизмі Дж. Дьюї? Що означає у Дьюї вислів „ідеї – це інструмент істини”?

Література: Добронравова, 2008; Філософія науки, 2017.

Додаткова: Рубанець, 2013; Данильян, 2019.

Лекція 4.

Тема 4. Проблема наукової раціональності у постпозитивізмі. Принцип фальсифікації і критика історизму К. Поппера.

Основні питання: Позитивізм. Неопозитивізм: принцип верифікації та його критика. Принцип фальсифікації К. Поппера. Критика «утопічної інженерії» в роботі «Відкрите суспільство та його вороги» та принципу історизму в роботі «Нищета історизму».

СРС: Відмінність між принципами верифікації та фальсифікації.

Література: Добронравова, 2008; Філософія науки, 2017; Казаков, 2022.

Додаткова: Рубанець, 2013; Данильян, 2019; Штанько, 2017.

Лекція 5.

Тема 5. Парадигма Куна. «Методологічний анархізм» П. Фейєрабенда.

Основні питання: Парадигма і структура наукової спільноти. Період нормальної науки. Аномалія і виникнення наукових відкриттів. Природа і необхідність наукових революцій в теорії Куна.

СРС: «Методологічний анархізм» П. Фейєрабенда.

Література: Добронравова, 2008; Філософія науки, 2017; Казаков, 2022.

Додаткова: Рубанець, 2013; Данильян, 2019; Штанько, 2017.

Тема 6. Методи і методологія наукового пізнання. Проблема істини і структура наукового пізнання.

Основні питання: Поняття науки. Наука в системі людського пізнання. Загальнонаукові методи пізнання. Класифікація методів наукового пізнання. Емпіричні, теоретичні, загальнологічні методи наукового дослідження. Методи соціально-гуманітарних наук. Поняття істини. Функції істини у науковому пізнанні. Проблема існування істини. Об'єктивізм та релятивізм. Наукова істина та проблема пошуку її критеріїв. Раціональні засади істинності. Верифікація та фальсифікація. Практика як критерій істини. Форми істини. Істина й омана. Діалектика розвитку наукового пізнання. Чуттєве пізнання та його елементи. Специфіка і роль чуттєвого пізнання суспільної людини. Раціональне пізнання та його форми: а) поняття як основна форма раціонального пізнання; б) судження та умовиводи; в) роль категорій у функціонуванні і розвитку раціонального пізнання, мислення, свідомості. Єдність чуттєвого й раціонального у пізнанні.

СРС: Типи раціональності в сучасній культурі. Аргументація як методологія переконання в еволюційній і когнітивній епістемології. Загальнологічні методи пізнання. Аналіз і синтез. Методи узагальнення, абстрагування, ідеалізації. Дедуктивний та індуктивний методи. Аналогія і моделювання. Системно-структурний метод.

Література: Добронравова, 2008; Філософія науки, 2017; Казаков, 2022.

Додаткова: Данильян, 2019; Міненкова, 2018; Каламбет, 2015; Штанько, 2017.

Лекція 6.

Тема 7. Теоретичне знання: структура, соціокультурний вимір, еволюція. Ідеологія і наука: в пошуках можливостей діалогу.

Основні питання: Наука в культурі техногенної цивілізації. Глобальні кризи та проблема цінності науково-технічного прогресу. Специфіка та ґене́за наукового пізнання. Структура теоретичних знань: абстрактні об'єкти теорії, теоретична схема та математичний апарат. Наукова революція як вибір нових стратегій дослідження. Потенційні історії науки. Глобальні наукові революції: від класичної до постнекласичної науки. Визначення ідеології. Ідеї відмови від ідеології. Ідеологія і наука: функціональна різниця.

СРС: Ідеологічні проєкції наукових теорій.

Література: Добронравова, 2008; Філософія науки, 2017; Семенюк, 2017; Казаков, 2022.

Додаткова: Єнін, 2013; Каламбет, 2015; Данильян, 2019; Штанько, 2017.

Лекція 7.

Тема 8. Наукове пізнання в соціальній сфері. Соціологічне знання: специфіка, критерії науковості та перспективи розвитку.

Основні питання: Класифікація наукових знань та їх історія. Наука як соціальний інститут. Наукові кадри: класифікація та підготовка. Наукове пізнання в соціальній сфері. Криза соціологічного знання. Мультипарадигмальність соціології. Специфіка соціологічного знання, можливість його фальсифікації та верифікації. Критерії науковості соціологічного знання. Перспективи розвитку.

СРС: Діалектика наукового пізнання. Теоретична соціологія та соціологічна уява (П. Штомпка).

Література: Казаков, 2022; Добронравова, 2008; Філософія науки, 2017.

Додаткова: Головаха, 2004; Каламбет, 2015; Данильян, 2019; Штанько, 2017.

Лекція 8.

Тема 9. Соціологічна наукова діяльність та стратегії вибору дослідницької теми у фокусі теоретичних рефлексій. Базові та доменні передумови та їх зв'язок з професійними та теоретичними уявленнями соціологів (теорія А. Гоулднера).

Основні питання: Наукове знання та цінності дослідника. Чинники впливу на інтереси соціолога як дослідника. Академічне середовище як цілісна система та її роль в професійній соціалізації здобувачів вищої освіти. Априорні уявлення соціологів при проведенні досліджень. Неявні базові передумови. Персональна реальність та соціальна теорія. Соціальна теорія та ідеологія. Методологія як ідеологія. Автономія соціальної структури як доменна передумова.

СРС: Стратегії вибору теми дослідження у сфері соціології здобувачами вищої освіти (за результатами соціологічних досліджень). Проблеми сучасної науки.

Література: Казаков, 2022; Добронравова, 2008; Філософія науки, 2017.

Додаткова: Головаха, 2004; Кутуєв, Єнін, 2020.

Семінарські (практичні) заняття

Семінарське заняття 1-2.

Тема 1. Теорії пізнання в античності та Середньовіччі. Емпіризм, раціоналізм і сенсуалізм як теорії пізнання Нового часу.

Основні питання: Зародження епістемології в ранній грецькій філософії: іонійська і елейська школи, атомізм, софістика й Сократ. Теорія пізнання Платона: концепція пригадування; види знання та їх діалектика. Теорія пізнання Аристотеля: види знання і стадії процесу пізнання; істина й хибність. Вчення скептиків (пізня античність). Критика скептицизму Августином. Проблема співвідношення віри і розуму в теорії пізнання Фоми Аквінського. Ф. Бекона як родоначальника емпіризму Нового часу: а) вчення про новий метод, перешкоди в процесі пізнання; б) теорія індуктивного методу, види індукції. Раціоналізм Р. Декарта: а) вчення про радикальні сумніви; б) основні риси раціоналістичної дедукції; в) інтелектуальна інтуїція і метафізика «природжених ідей». Дж. Локк – основоположник сенсуалізму Нового часу: а) структура досвіду; б) концептуалізм і теорія абстракції; в) види пізнання.

СРС: У. Оккам та його вирішення проблеми універсальї. Епоха Відродження: діалектика пізнання М. Кузанського і Дж. Бруно. Епістемологічні проблеми у філософії Дж. Берклі.

Література: Добронравова, 2008; Філософія науки, 2017.

Додаткова: Рубанець, 2013.

Семінарське заняття 3-4.

Тема 2. Теорія пізнання в Німецькій класиці: І. Кант, Ф. Гегель, К. Маркс.

Основні питання: Теорія пізнання І. Канта. Класифікація суджень. Вчення про «річ в собі». Ступені пізнавального процесу, антиномії чистого розуму. Робота «Пролегомени» Канта: аналіз основних ідей. Теорія пізнання Гегеля. Тотожність мислення і буття. Полеміка з Кантом про проблеми пізнання світу. Пізнавальний процес як тотожність протилежностей. Епістемологічні принципи Гегеля: рух думки від абстрактного до конкретного, єдність історичного й логічного. Сутність «докритичного» і «критичного періоду» в творчості І. Канта. «Коперніканський поворот». Джерела метафізика. Класифікація суджень за І. Кантом та її евристичний потенціал. Поняття трансцендентного «річ у собі», ноумен і феномен у Канта. Діалектика ідей чистого розуму у І. Канта.

СРС: Марксистська теорія пізнання. Теорія відображення. Практика як критерій істини, основа й мета пізнання.

Література: Добронравова, 2008; Філософія науки, 2017.

Додаткова: Рубанець, 2013; Данильян, 2019.

Семінарське заняття 5-6.

Тема 3. Особливості і передумови виникнення посткласичного етапу розвитку теорії пізнання. Ірраціоналізм, екзистенціалізм, прагматизм і психоаналіз.

Основні питання: Проблеми й суперечності класичного етапу в розвитку теорії пізнання. Неможливість раціонального пізнання світу в ірраціоналізмі. Механізм пізнання в психоаналізі. Критика суб'єкт – об'єктної моделі пізнання в екзистенціалізмі.

СРС: Прагматизм та інструментальне розуміння істини. Що мається на увазі під досвідом у прагматизмі Дж. Дьюї? Що означає у Дьюї вислів «ідеї – це інструмент істини»?

Література: Добронравова, 2008; Філософія науки, 2017.

Додаткова: Рубанець, 2013; Данильян, 2019.

Семінарське заняття 7.

Тема 4. Проблема наукової раціональності у постпозитивізмі. Принцип фальсифікації і критика історизму К. Поппера.

Основні питання: Позитивізм. Неопозитивізм: принцип верифікації та його критика. Принцип фальсифікації К. Поппера. Критика «утопічної інженерії» в роботі «Відкрите суспільство та його вороги» та принципу історизму в роботі «Нищета історизму».

СРС: Відмінність між принципами верифікації та фальсифікації.

Література: Добронравова, 2008; Філософія науки, 2017; Казаков, 2022.

Додаткова: Рубанець, 2013; Данильян, 2019; Штанько, 2017.

Семінарське заняття 8.

Тема 5. Парадигма Куна. «Методологічний анархізм» П. Фейєрабенда.

Основні питання: Парадигма і структура наукової спільноти. Період нормальної науки. Аномалія і виникнення наукових відкриттів. Природа і необхідність наукових революцій в теорії Куна.

СРС: «Методологічний анархізм» П. Фейєрабенда.

Література: Добронравова, 2008; Філософія науки, 2017; Казаков, 2022.

Додаткова: Рубанець, 2013; Данильян, 2019; Штанько, 2017.

Семінарське заняття 9-10.

Тема 6. Методи і методологія наукового пізнання. Проблема істини і структура наукового пізнання.

Основні питання: Поняття науки. Наука в системі людського пізнання. Загальнонаукові методи пізнання. Класифікація методів наукового пізнання. Емпіричні, теоретичні, загальнологічні методи наукового дослідження. Методи соціально-гуманітарних наук. Поняття істини. Функції істини у науковому пізнанні. Проблема існування істини. Об'єктивізм та релятивізм. Наукова істина та проблема пошуку її критеріїв. Раціональні засади істинності. Верифікація та фальсифікація. Практика як критерій істини. Форми істини. Істина й омана. Діалектика розвитку наукового пізнання. Чуттєве пізнання та його елементи. Специфіка і роль чуттєвого пізнання суспільної людини. Раціональне пізнання та його форми: а) поняття як основна форма раціонального пізнання; б) судження та умовиводи; в) роль категорій у функціонуванні і розвитку раціонального пізнання, мислення, свідомості. Єдність чуттєвого й раціонального у пізнанні.

СРС: Типи раціональності в сучасній культурі. Аргументація як методологія переконання в еволюційній і когнітивній епістемології. Загальнологічні методи пізнання. Аналіз і синтез. Методи узагальнення, абстрагування, ідеалізації. Дедуктивний та індуктивний методи. Аналогія і моделювання. Системно-структурний метод.

Література: Добронравова, 2008; Філософія науки, 2017; Казаков, 2022.

Додаткова: Данильян, 2019; Міненкова, 2018; Каламбет, 2015; Штанько, 2017.

Семінарське заняття 11.

Тема 7. Теоретичне знання: структура, соціокультурний вимір, еволюція. Ідеологія і наука: в пошуках можливостей діалогу.

Основні питання: Наука в культурі техногенної цивілізації. Глобальні кризи та проблема цінності науково-технічного прогресу. Специфіка та генеза наукового пізнання. Структура теоретичних знань: абстрактні об'єкти теорії, теоретична схема та математичний апарат. Наукова революція як вибір нових стратегій дослідження. Потенційні історії науки. Глобальні наукові революції: від класичної до постнекласичної науки. Визначення ідеології. Ідеї відмови від ідеології. Ідеологія і наука: функціональна різниця.

СРС: Ідеологічні проєкції наукових теорій.

Література: Добронравова, 2008; Філософія науки, 2017; Семенюк, 2017; Казаков, 2022.

Додаткова: Єнін, 2013; Каламбет, 2015; Данильян, 2019; Штанько, 2017.

Семінарське заняття 12.

Тема 8. Наукове пізнання в соціальній сфері. Соціологічне знання: специфіка, критерії науковості та перспективи розвитку.

Основні питання: Класифікація наукових знань та їх історія. Наука як соціальний інститут. Наукові кадри: класифікація та підготовка. Наукове пізнання в соціальній сфері. Криза соціологічного знання.

Мультипарадигмальність соціології. Специфіка соціологічного знання, можливість його фальсифікації та верифікації. Критерії науковості соціологічного знання. Перспективи розвитку.

СРС: Діалектика наукового пізнання. Теоретична соціологія та соціологічна уява (П. Штомпка).

Література: Казаков, 2022; Добронравова, 2008; Філософія науки, 2017;

Додаткова: Головаха, 2004; Каламбет, 2015; Данильян, 2019; Штанько, 2017.

Семінарське заняття 13-14.

Тема 9. Соціологічна наукова діяльність та стратегії вибору дослідницької теми у фокусі теоретичних рефлексій. Базові та доменні передумови та їх зв'язок з професійними та теоретичними уявленнями соціологів (теорія А. Гоулднера).

Основні питання: Наукове знання та цінності дослідника. Чинники впливу на інтереси соціолога як дослідника. Академічне середовище як цілісна система та її роль в професійній соціалізації здобувачів вищої освіти. Апріорні уявлення соціологів при проведенні досліджень. Неявні базові передумови. Персональна реальність та соціальна теорія. Соціальна теорія та ідеологія. Методологія як ідеологія. Автономія соціальної структури як доменна передумова.

СРС: Стратегії вибору теми дослідження у сфері соціології здобувачами вищої освіти (за результатами соціологічних досліджень). Проблеми сучасної науки.

Література: Казаков, 2022; Добронравова, 2008; Філософія науки, 2017.

Додаткова: Головаха, 2004; Кутуєв, Єнін, 2020.

Семінарське заняття 15.

Модульна контрольна робота

6. Самостійна робота аспіранта

Самостійна робота здобувача включає:

підготовка до аудиторних занять – 40 год;

підготовка до модульної контрольної роботи – 4 год;

підготовка до екзамену – 30 год.

Загалом – 74 год.

Політика та контроль

7. Політика навчальної дисципліни (освітнього компонента)

Опрацьовуючи навчальний матеріал кредитного модуля аспіранти виконують завдання до семінарських занять та здають усно екзамен (питання в додатку до силабусу). Ці види робіт сприяють закріпленню та поглибленню теоретичних знань з окремих тем модуля, розвивають навички самостійної роботи з першоджерелами, сприяють формуванню теоретичного, наукового мислення.

Відвідуваність і виконання завдань

Аспіранту складно буде належно підготуватись до практичного заняття та екзамену, якщо він буде пропускати лекції. Однак відпрацьовувати пропущені лекції не потрібно.

Активна участь аспіранта на практичних заняттях є обов'язковою. Рейтинг значною мірою формуватиметься за результатами його роботи на семінарських заняттях. Кожне пропущене практичне заняття (незалежно від причин пропуску) знижує підсумковий рейтинг з дисципліни.

Теми і завдання для практичних занять передбачені силабусом дисципліни, доступним з особистого кабінету аспіранта в системі «Кампус» або «Moodle».

Форми роботи

Викладачі кафедри з навчальної дисципліни «Трансформації соціально-наукового пізнання» проводять лекційні і семінарські заняття відповідно до вимог нормативно-методичних документів та рейтингової системи оцінювання знань аспірантів. Результати роботи аспіранта оцінюються викладачем згідно діючої бальної системи і свідчать про ефективність контролю роботи аспіранта.

Лекції будуються на засадах проблемного викладу з акцентом на використання епістемологічних теорій у дисертаційному дослідженні аспіранта. На лекціях викладачам рекомендується використовувати електронні презентації, конспекти статей та першоджерел. Пропонується знайомити аспірантів з текстами першоджерел та професійними коментарями щодо їх змісту.

Семінарське заняття дає аспірантам можливість демонструвати, з одного боку, рівень підготовки до нього (виступ, участь в дискусії, висловлення власної думки), з іншого – засвоювати завдання модульного контролю. Під час семінарських занять використовуються інтерактивні методи навчання. Передбачена робота аспірантів з першоджерелами відповідно до тематики своїх досліджень.

Критеріями оцінювання виконання завдань семінарського заняття є: логічна послідовність відповіді; повнота розкриття кожного питання; аналітичність міркувань у відповіді; посилання на джерела; обґрунтованість особистих висновків, в тому числі з акцентом на використанні проаналізованих теорій у власних наукових дослідженнях.

Опанування дистанційних курсів

За бажанням здобувача в умовах, що не сприяють регулярному відвідуванню занять, допускається вивчення окремих змістовних частин освітнього компонента в асинхронному режимі, зокрема, через опанування дистанційних курсів. Для врахування в системі оцінювання балів за опанування таких курсів, вони мають відповідати змістовно силабусу, бути узгоджені із викладачем, та на підтвердження проходження курсів студент має надати відповідний документ із зазначенням назви та обсягу в годинах. Визнання результатів неформальної освіти відбувається у порядку, визначеному у відповідному Положенні КПІ ім. Ігоря Сікорського <https://osvita.kpi.ua/node/179>.

Пропущені контрольні заходи оцінювання

Пропущену модульну контрольну роботу можна написати повторно, але до моменту проставлення проміжної атестації з урахуванням часу, необхідного викладачу для перевірки роботи.

Процедура оскарження результатів контрольних заходів оцінювання

Студенти мають можливість підняти будь-яке питання, яке стосується процедури контрольних заходів та очікувати, що воно буде розглянуто згідно із наперед визначеними процедурами. Для оскарження контрольних заходів студент має подати заяву, у якій має бути вказана причина оскарження, наведені факти упередженості викладача. Викладач повинен обговорити дану заяву зі студентом особисто на консультації. Комісія може вирішити провести контрольний захід повторно, або відхилити заяву. Рішення комісії є остаточним та оскарженню не підлягає.

Політика університету

Академічна доброчесність

Політика та принципи академічної доброчесності визначені у розділі 3 Кодексу честі Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського». Детальніше: <https://kpi.ua/code>. (інша необхідна інформація стосовно академічної доброчесності)

Норми етичної поведінки

Норми етичної поведінки студентів і працівників визначені у розділі 2 Кодексу честі Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського». Детальніше: <https://kpi.ua/code>.

Політика використання штучного інтелекту

Політика використання штучного інтелекту та її принципи регламентуються наказом «Політика використання штучного інтелекту для академічної діяльності в КПІ ім. Ігоря Сікорського». Детальніше: <https://osvita.kpi.ua/node/1225>.

8. Види контролю та рейтингова система оцінювання результатів навчання (РСО)

Поточний контроль: [МКР](#)

Календарний контроль: [1а та 2а атестації](#)

Семестровий контроль: [екзамен](#)

Оцінювання та контрольні заходи

Рейтинг аспіранта складається з балів, які він отримує за:

- 1) Роботу на семінарських заняттях
- 2) МКР
- 3) Екзамен

Розрахунок вагових балів

РСО з навчальної дисципліни складається з суми балів аспіранта за усі виконані контрольні заходи протягом семестру.

1. Відповіді на семінарських заняттях.

Ваговий бал – 3 бали при відповіді на більшість питань. Максимальна кількість балів на всіх практичних заняттях дорівнює $r_{\text{сем}} = 3 \text{ бали} \cdot 14 = 42 \text{ бали}$.

3 бали аспірант отримує при відповіді на більшість питань семінарського заняття. Відповідь вважається повною, якщо студент демонструє глибоке знання матеріалу, логічно і послідовно його викладає, дає обґрунтовані висновки, вільно оперує конкретними даними, переважно надає повні та аргументовані відповіді, висловлює власну позицію з дискусійних питань, демонструє ознаки теоретичного мислення та соціологічної уяви.

2,5 бали – аспірант бере участь в обговоренні окремих питань плану семінарського заняття, демонструє хороший рівень знання матеріалу.

2 бали – аспірант бере участь в обговоренні одного питання плану семінарського заняття або демонструє доволі поверхові знання, не демонструє власної позиції з проблем.

2. МКР оцінюються максимально в 8 балів.

МКР передбачає написання творчого есе. Перелік тем наведений у додатку 1.

Оцінювання відповіді на питання здійснюється за наступними критеріями:

«відмінно» – 7-8 балів – аспірант формулює точні дефініції, надає теоретично обґрунтовані аргументи щодо наукової проблеми, демонструє власну аргументовану позицію.

«добре» – 6 балів – відображається сутність питання, але наявні неточності у відповіді;

«задовільно» – 5 балів – неповна відповідь, наявні суттєві помилки;

«незадовільно» – 0 балів – відсутня або некоректна відповідь.

3. Екзамен

Максимальна оцінка за екзамен – 50 балів.

Екзамен передбачає усні або письмові відповіді на питання, перелік яких наведений у додатку 2. Опитування триває від 3 до 5 хвилин. Викладач може задавати будь-які питання зі списку. Підготовка до екзамену після отримання питань – не менше 30 годин.

40-50 балів – аспірант відповідає на майже всі питання екзамену, демонструє глибоке знання матеріалу, логічно і послідовно його викладає, дає обґрунтовані висновки, вільно оперує конкретними даними, висловлює власну позицію з дискусійних питань, демонструє ознаки теоретичного мислення та соціологічної уяви.

30-39 балів – аспірант відповідає на більшість питань екзамену, демонструє хороший рівень знання матеріалу.

20-29 балів – аспірант відповідає на приблизно половину питань екзамену, демонструє доволі поверхові знання.

0-19 балів – аспірант відповідає лише на окремі питання екзамену, не має власної позиції, допускає суттєві неточності.

4.Заохочувальні бали

Написання тез на конференцію – 2 балів.

Написання та публікація статті з проблеми, що вивчаються в рамках навчальної дисципліни у фаховому журналі не нижче категорії Б – 5 балів.

Аспірант отримує найвищий рейтинг за умови активної участі на семінарських заняттях, переважно надає повні та аргументовані відповіді, логічно їх викладає, висловлює власну позицію з дискусійних питань, демонструє знання прочитаних першоджерел та ознаки теоретичного мислення.

Умови позитивної проміжної атестації:

Для отримання «зараховано» з першої проміжної атестації студент повинен мати не менше ніж 12 балів, для отримання «зараховано» з другої проміжної атестації студент повинен мати не менше ніж 24 бали.

Умови допуску до екзамену:

Умовою допуску студента до екзамену є отримання попередньої рейтингової оцінки не менше як 24 бали.

Таблиця відповідності рейтингових балів оцінкам за університетською шкалою:

Рейтингова оцінка здобувача (бали)	Університетська шкала оцінок рівня здобутих компетентностей (результатів навчання)
100-95	Відмінно
94-85	Дуже добре
84-75	Добре
74-65	Задовільно
64-60	Достатньо
Менше 60	Незадовільно

Можливі відмітки у відомості семестрового контролю:

Не допущено	Невиконання умов допуску до семестрового контролю
Усунено	Порушення принципів академічної доброчесності або морально-етичних норм поведінки
Не з'явився	Здобувач, був допущений, але не з'явився на екзамен

Перегляд рейтингової системи оцінювання впродовж семестру

Перегляд РСО може здійснюватися за вмотивованою заявою здобувача, що вивчає ОК, органу студентського самоврядування або профспілкового комітету студентів, поданою на ім'я завідувача забезпечуючої кафедри. Процедура перегляду визначена у розділі 7 Положення про систему оцінювання результатів навчання в КПІ ім. Ігоря Сікорського
https://osvita.kpi.ua/sites/default/files/downloads/Pologennia_RSO_2025.pdf

Таблиця відповідності рейтингових балів оцінкам за університетською шкалою:

Кількість балів	Оцінка
100-95	Відмінно
94-85	Дуже добре
84-75	Добре
74-65	Задовільно
64-60	Достатньо
Менше 60	Незадовільно

Не виконані умови допуску	Не допущено
---------------------------	-------------

9. Додаткова інформація з дисципліни (освітнього компонента)

Неформальні дистанційні та онлайн курси

За бажанням здобувача, в умовах, що не сприяють регулярному відвідуванню занять, допускається вивчення окремих змістовних частин дисципліни в асинхронному режимі, зокрема через опанування дистанційних курсів та інших форм неформального навчання. Для врахування в рейтинговій системі оцінювання балів за такі курси, вони мають змістовно відповідати певним темам силабусу, а їх проходження узгоджене з викладачем дисципліни. На підтвердження проходження неформального навчання студент має надати відповідний документ (сертифікат) із зазначенням назви курсів та їх обсягу в годинах. Визнання результатів неформальної освіти відбувається у порядку визначеному у відповідному Положенні КПІ ім. Ігоря Сікорського: <https://osvita.kpi.ua/node/179>

Дистанційне навчання

Можливе синхронне дистанційне навчання з використанням платформ для відео-конференцій та освітньої платформи для дистанційного навчання в університеті.

Інклюзивне навчання

Допускається

Робочу програму навчальної дисципліни (силабус):

Складено доцентом кафедри соціології, канд. соц. наук, доцентом, Єніним М.Н.

Ухвалено кафедрою соціології (протокол № 16 від 23.06.2026)

Погоджено Методичною комісією факультету соціології і права (протокол № 7 від 30.06.2026)

Написання творчого есе (тема на вибір).

1. Написання есе (до 5 сторінок). Зробіть вправу з аналізом соціальних явищ із застосуванням різних парадигм. В якості прикладу можна взяти будь-яке явище, яке є предметом дисертаційного дослідження. В даному прикладі явищем для аналізу є спорт – особлива сфера життєдіяльності людей. Професійний спорт – це бізнес з величезними обсягами інвестицій і доходів, події з миру спорту - тема повідомлень засобів масової інформації та обговорення в повсякденному спілкуванні людей, заняття спортом – важлива частина способу життя багатьох людей. З точки зору структурного функціоналізму спорт є частиною соціальної системи, оскільки вносить вклад в її підтримку. Якими є функції спорту в сучасному суспільстві? Що можна вважати дисфункціями спорту? З точки зору історичного матеріалізму спорт є частиною системи нерівності, по-своєму відбиває класову структуру. Як ймовірність вибору індивідами певного виду спорту залежить від їх приналежності до того чи іншого соціального класу? Що можна вважати проявом класової боротьби в сфері спорту? З точки зору символічного інтеракціонізму спорт – комплекс процесів взаємодії спортсменів, тренерів, вболівальників і т. д., вчинки яких залежать від визначення ними ситуації взаємодії. Як орієнтація на сприйняття інших учасників спортивного заходу визначає дії спортсменів і уболівальників? За допомогою яких символічних засобів (виразів, жестів, манери одягатися і т. д.) індивіди підтримують свою ідентичність як «зірки спорту», «фанати», «професіонали», «любителі» і т. д.? Спробуйте, ставлячи таким же чином питання з точки зору інших парадигм, проаналізувати спорт в термінах критичної теорії, теорії соціального обміну, феноменологічної соціології.

2. Сучасні філософські дискусії освіти.
3. Науково-методологічна програма І. Лакатоса.
4. Фундаментальні установки класичної і посткласичної раціональності.
5. Теорія інтерактивних ритуалів Р. Коллінза.
6. «Методологічний анархізм» П. Фейєрабенда.
7. Принцип фальсифікації К. Поппера.
8. Критика «утопічної інженерії» в роботі «Відкрите суспільство та його вороги» К. Поппера.
9. Критика принципу історизму в роботі «Нищета історизму» К. Поппера.

При написанні есе слід дотримуватись наступної структури:

Вступ. Перші кілька речень повинні визначити тему есе, мету та наміри автора публікації в дослідженні певної проблеми.

Основна частина. У цій частині слід детально розглянути основні ідеї, аргументи та приклади автора публікації.

Висновки. У цій частині слід навести свої узагальнюючі висновки. Чи вдалось автору на задовільному рівні дослідити певну проблему? Якими є пропозиції або рекомендації щодо подальшого дослідження даної теми?

Список літератури. У випадку використання джерел для написання есе необхідно їх вказати у списку літератури.

Питання до екзамену.

1. Теорія пізнання Платона: концепція «пригадування»; види знання та їх діалектика.
2. Теорія пізнання Аристотеля: види знання і стадії процесу пізнання; істина й хибність. Логіка Аристотеля.
3. Вчення скептиків (пізня античність). Критика скептицизму Августином. Проблема співвідношення віри і розуму в теорії пізнання Фоми Аквінського.
4. Поширення християнства і утвердження середньовічного сприйняття й пізнання світу. Полеміка реалізму і номіналізму та її значення для епістемології.
5. Теорія пізнання Фоми Аквінського.
6. У. Оккам та його вирішення проблеми універсалій.
7. Епоха Відродження та нові гносеологічні підходи: діалектика пізнання Миколи Кузанського і Джордано Бруно.
8. Ф. Бекон як родоначальника емпіризму Нового часу. Привиди (ідоли) пізнання та їх подолання.
9. Раціоналізм Р. Декарта. Інтелектуальна інтуїція і метафізика поняття „вроджених ідей”.
10. Дж. Локк – основоположник сенсуалізму Нового часу. Теорії Дж. Локка про досвідне походження знань. Структура досвіду.
11. Теорія пізнання І. Канта. Класифікація суджень. Вчення про „річ в собі”. Ступені пізнавального процесу, антиномії чистого розуму.
12. Робота «Пролегомени» Канта: аналіз основних ідей.
13. Теорія пізнання Гегеля. Тотожність мислення і буття. Полеміка з Кантом про проблеми пізнання світу. Пізнавальний процес як тотожність протилежностей. Епістемологічні принципи Гегеля: рух думки від абстрактного до конкретного, єдність історичного й логічного.
14. Марксистська теорія пізнання. Теорія відображення. Єдність і розмаїття видів знання. Практика як критерій істини, основа й мета пізнання.
15. Проблеми й суперечності класичного етапу в розвитку теорії пізнання. В чому полягає різниця між фундаментальними установками класичної і посткласичної раціональності?
16. Неможливість раціонального пізнання світу в ірраціоналізмі.
17. Механізм пізнання в психоаналізі.
18. Критика суб’єкт – об’єктної моделі пізнання в екзистенціалізмі.
19. Прагматизм та інструментальне розуміння істини. Що мається на увазі під досвідом у прагматизмі Дж. Дьюї? Що означає у Дьюї вислів «ідеї – це інструмент істини»?
20. В чому полягає відмінність між епістемологічними установками позитивізму і неопозитивізму? Неопозитивізм: принцип верифікації та його критика.
21. Принцип фальсифікації К. Поппера. В чому полягає відмінність між принципами верифікації та фальсифікації?
22. Критика «утопічної інженерії» в роботі «Відкрите суспільство та його вороги» та принципу історизму в роботі «Нищета історизму».
23. Що таке парадигма в розумінні Куна? Що включає в себе період існування нормальної науки?
24. Що означає «науково-методологічна програма» за І. Лакатосом?
25. Що являє собою «методологічний анархізм» П. Фейєрабенда?
26. Основні риси постмодернізму. Що являють собою постмодерністські установки в теорії пізнання?
27. Загальнонаукові методи пізнання. Класифікація методів наукового пізнання. Емпіричні, теоретичні методи.
28. Загальнологічні методи пізнання. Аналіз і синтез. Методи узагальнення, абстрагування, ідеалізації. Дедуктивний та індуктивний методи. Аналогія і моделювання. Системно-структурний метод.
29. Методи соціально-гуманітарних наук. Їхня специфіка.
30. Поняття істини. Функції істини у науковому пізнанні. Проблема існування істини. Об’єктивізм та релятивізм.
31. Наука як соціальний інститут.
32. Наукова істина та проблема пошуку її критеріїв. Раціональні засади істинності. Верифікація та фальсифікація. Практика як критерій істини.

33. Ідеологія і наука: в пошуках можливостей діалогу.
34. Форми істини. Істина й омана.
35. Чуттєве пізнання та його елементи. Специфіка і роль чуттєвого пізнання суспільної людини. Раціональне пізнання та його форми. Єдність чуттєвого й раціонального у пізнанні.
36. Ірраціоналістичні концепції пізнання у постмодернізмі.
37. Наука в культурі техногенної цивілізації. Структура теоретичних знань. Основи науки. Генеза теоретичних знань в класичній науці.
38. Формування і розвиток теорії в некласичній науці. Наукові революції. Стратегії теоретичного дослідження в епоху постнекласичної науки.